

RECENZIJOS

Pietro Umberto Dini, **Baltų kalbos: Lyginamoji istorija**, Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, 540.

Turbūt jau seniai baltistikos istorijoje nebūta atsitikimo, kai vos išleista knyga sulaukia tokio populiarumo, kokio sulaukė italų kalbininko, Pizos universiteto baltų filologijos profesoriaus Pietro Umberto Dinio 1997 m. išleista knyga „Le lingue baltiche“. 1998 m. Italijoje knyga buvo apdovanota Mažųjų kalbų istorijos bei kritikos sekcijos „XXXIII Iglėsijos premija“ (Premio Iglesias). Viena po kitos šios knygos recenzijos, anotacijos pasirodė prancūzų, amerikiečių, italų, lenkų, latvių, lietuvių spaudoje. Ypač palankiai italų mokslininko veikalas buvo sutiktas baltų kraštuose – Latvijoje ir Lietuvoje. Neiškenčiame nepacitavę keleto sakinių, kaip šią knygą įvertino trys žymūs baltų kalbų tyrėjai Lietuvos humanitarų žurnaluose:

„I regret that there is nothing in English of similar scope and quality. Dini is to be congratulated on producing a first-rate introduction to the study of the Baltic languages“¹.

„Pietro Dini knyga, apibendrinanti dabartinę baltų kalbų tyrimo būklę, yra neabejotinai svarbi tolesnei baltistikos pažangai. Ji turėtų tapti kiekvieno baltisto parankine knyga, o Lietuvos universitetuose – studijų vadovu jaunajai tyrinėtojų kartai, ypač magistrantams ir doktorantams. Todėl būtina kuo greičiau tą knygą išversti į lietuvių kalbą ir išleisti pakankamai dideliu tiražu“².

„Tokio lygio knygos apie baltų kalbas nėra išleista jokia kita kalba. Todėl, rizikuojant būti banaliam, knieti pasakyti, kad būtų svarbu ją išversti bent į tas kalbas, kuriomis dažniausiai

skelbiami baltistikos tyrimai: lietuvių, latvių, rusų, lenkų, vokiečių, anglų. Tai reprezentacinė baltų filologijos studijų knyga“³.

Labai malonu, kad recenzentų linkėjimai taip greitai pildosi: ir lietuviai, ir latviai, kurie bent kiek domisi savo kalbos ir tautos istorija, P. U. Dinio veikalą jau gali skaityti savo gimtąja kalba.

Į lietuvių kalbą iš itališko originalo knygą išvertė prof. Henrikas Zabulis, specialusis redaktorius prof. Bonifacas Stundžia, redaktorė Rita Vinslovaitė.

Džiaugdamiesi lietuvišku knygos vertimu, norėtume dar kartą priminti, kuo šis veikalas baltų kalbų tyrėjams ir apskritai bent kiek besidomintiems baltų tautomis ir jų kalbomis yra svarbus. Pirmiausia čia puikiai apibendrinami ir kritiškai peržiūrimi ankstesnieji tyrinėjimai, pateikiama labai išsami literatūra. Be to, nė vienoje panašaus pobūdžio knygoje baltų kalbos nebuvo tyrinėjamos taip glaudžiai jas siejant su šiomis kalbomis kalbančių žmonių istorija. Kaip ir reikėtų tikėtis, autorius ypač detalai pristato italų baltistiką. Apskritai reikia tik stebėtis, kaip kitatautis, išaugęs, išsimokslinęs visai kitoje aplinkoje, sugeba taip įsigilinti į prieš porą dešimtmečių jam buvusią visai svetimą dviejų tautų kultūrą, jų istoriją, puikiai išmokti jų kalbas, sakykume, net tiesiog įsijausti į jų gyvenimą.

Suprantama, tokioje beribėje faktų jūroje neįmanoma viską vienodai aprėpti, galima vienur kitur ir apsirikti. Apie P. U. Dinio veikalą įvairiomis progomis dar daug bus kalbama.

Mes šia proga taip pat norėtume atkreipti dėmesį į keletą smulkmenų.

P. 342. „geroko atgarsio sulaukė P. Ruigio vokiškai parašytas traktatas apie lietuvių kalbą bei jo sudaryti pirmieji lietuvių ir latvių liaudies

¹ W. R. Schmalstieg, – *Baltistica*, XXXIII (1), 1998, 125.

² V. Ambrazas, – *Lituanistica*, III, 1998, 109.

³ G. Subačius, – *Lietuvių kalbotyros klausimai*, XXXIX, 1998, 257.

dainų rinkiniai, kuriuos įvertino vokiečių romantikai“. Tai nebuvo rinkiniai, o tik aname traktate paskelbtos trys lietuvių liaudies dainos.

P. 347. J. G. Herderis 1764–1769 m. gyveno ir dirbo Rygoje, todėl „kuris lankėsi Rygoje“ čia netiktų.

P. 425. „Lietuvių leksikografijai svarbiausias yra akademinis žodynas, pradėtas K. Būgos 1941 metais“ – K. Būga mirė 1924 m.

P. 397. C. McCluskey'o Bazelio fragmentu sudominti baltistai dirbo ne Pensilvanijos universitete.

P. 455. „bendradarbiaudami su A. Slupski“. Turėtų būti su A. Slupski (Annemarie Slupski).

Bibliografiją reikėtų papildyti Audronės Kaukienės darbais. Čia ne autoriaus ar vertėjo kaltė, kai prie akademinės Latvių kalbos gramatikos („Mūsdieniu latviešu literārās valodas gramatika“) nurodoma: E. Sokols. Žmonės, nežinantys anų laikų situacijos, gali pagalvoti, kad E. Sokols yra buvęs latvių kalbininkas. Latviškai me vertime prie E. Sokols prirašoma *sastād*. (sudarytojas)? Ar ne laikas prie šio veikalo nurodyti Rudolfo Grabio pavardę? Juk ir pačioje gramatikoje, tiesa, labai jau smulkiu šriftu, pažymėta: „Viss darbs izstrādāts R. G r a b j a vadībā“.

Įdomu, kad gana skirtingas yra lietuviškas ir latviškas P. U. Dinio veikalo vertimas. H. Zabulis stengėsi kiek įmanoma laikytis originalo. Dacē Meierē⁴ pagrindinį dėmesį skyrė latviško sakinio sklandumui, kur įmanoma vengė sudėtingesnių konstrukcijų, tarptautinių žodžių. Latviško knygos leidimo tam tikras trūkumas, kad jame nėra pavardžių registro. Kažkodėl dingio ir „a Lourdes, (bir-) Reina“ („Skiriu Lourdes“).

Lietuviškas ir latviškas P. U. Dinio knygos vertimas ne tik gražiai praturtins lietuvių ir latvių lingvistinę literatūrą, tai kartu ir savotiška „mažųjų kalbų“ atstovų padėka didelės tautos atstovui, didelę dalį gražiausių savo gyvenimo metų atidavusiam šių kalbų mokslui ir jomis kalbančių žmonių istorijai bei kultūrai.

Algirdas Sabaliauskas

⁴ Pjetro Umberto D i n i, Baltu valodas, no itāliešu valodas tulkojusi Dace Meiere, Rīga, Jāņa Rozes apgāds, 2000, 575 (mokslinis konsultantas prof. habil. dr. Pēteris Vanags).

Балто-славянские исследования 1998–1999, XIV, Сборник научных трудов, Москва, Индрик, 2000, 400.

Rusų baltistų ir Rusijos baltistikos kelias nėra lengvas. Nors paprastai ir laikoma viena „baltistinių“ šalių, Rusija formaliai negali pasigirti dideliais šios srities laimėjimais. XX amžiaus antrojoje pusėje visoje Rusijoje nebuvo nė vienos baltų kalbų arba baltų filologijos katedros. Baltų kalbos nebuvo dėstomos, o jeigu ir buvo – tik fakultatyviai. Sovietiniais laikais tokia padėtis buvo „suprantama“ dėl politinių priežasčių, bet dabar ji yra visiškai nepagrįsta, ir mums telieka konstatuoti liūdną oficialios rusų baltistikos atsilikimą nuo kitų šalių baltistinių disciplinų. Svarbūs ir didžiai vertinami rusų baltistų laimėjimai atspindi ne oficialios baltistikos lygį, o atskirų mokslininkų entuziastų asmeninę iniciatyvą. Štai ką rašo apie baltistinių studijų esmę ir jų suvokimą Rusijoje vienas toks baltistas entuziastas Vladimiras Toporovas P. U. Dinio knygos „Baltų kalbos“ vertimo į rusų kalbą pratarmėje (spausdinama):

„За полтораста (примерно) лет научной балтистики в России мы в целом (а исключения, кажется, немногочисленны) не удосужились взглянуть на наших ближайших в пространстве, времени, языке и родстве соседей, поинтересоваться их жизнью, сделать шаг навстречу им. Наша нелюбознательность не только национальный и государственный просчет, не только упущение, но и грех, о котором, кажется, большинство и не помнит и даже не догадывается. И это составляет проблему... К сожалению, официальная политика России по отношению к балтийским странам и в послесоветское десятилетие может быть квалифицирована самым мягким образом как близорукая и несостоятельная. Те, кто имеет профессиональное отношение к изучению творческого наследия балтийских народов – от языка до культуры, – просто люди доброй воли сознают, что необходим существенный перелом и в официальной политике России, и в общественном сознании.“

Vienas faktorių, kuris neleido rusų baltistikai išvis išnykti, buvo „pusiau legali“ Mokslų